

Vårsvargen

Årgång 23 nr. 1. Juni 2016. Pris 30 kr.
NÅS HEMBYGDSFÖRENING

Stålfarfars Triumftåg”, uppsatt av byborna i Elfsborg, i det årets karnevalståg i samband med Storängsfesten den 14 juli 1951. Stålfarfar själv gestaltades av Sören Dahl och hustrun Vera var polis. På Byxtorget, gamla Konsum t.v., Slaktar Olssons i bakgrunden, blev det provtagning, sjuksköterskan oidentifierad, och intervjuer. Reporter är (Tysk) Karl-Erik.

Nåsvargen

Ges ut av Nås Hembygdsförening.

Utkommer med 2 nr/år.

Lösnummer 30 kr. Prenumeration: 30 kr+porto.

Ansvarig utgivare

Dåpp Inger Larsson

Tel. 0708 778601

Epost: Inger.Larsson@su.se

Redaktion

Dåpp Inger Larsson, 0708778601,

Inger.Larsson@su.se

Niklas Nåsander, 0703222189, 0281-30048

niklasnasander@gmail.com

Pej (Per-Erik Jonth), 0702649123, 0281-30080

pejont@gmail.com

Nås Hembygdsförenings styrelse

Ordinarie ledamöter

Ordf. Bengt Ehnström

Sekr. Catharina Jangeborn

Stugfogde Lennart Blixt

Kassör o serveringsansv. Marianne Flodin

Magasinsfogde Bengt Ehnström

Arkivarie Gunilla Ehnström

Fäbodfogde Thorsten Eirydh

Utställningsansvarig Vicky Airey

Suppelanter

Kerstin Söderman, Ingvar Rosén

Willy Gustavsson,

Adjungerade Ulf Närsjö, Mats Jonth

Redaktionen har ordet

För Nås och för hembygd-föreningarna är det ett märkesår i år. Det är 100 år sedan Svenska Hembygdsförbundet bildades, det är 60 år sedan Nås Hembygds-gille bildades och hembygdsföreningen Lindesnäs Gemenskap firar 100-årsjubileum av hembygdsfesten i Lindesnäs. Det är 40 år sedan Tysk Gunnar – en person som betytt mycket för hembygdkulturen i Nås – gick bort. Rune Lindström, som betytt mycket för Nås och allt för Ingmarsspelen, skulle ha fyllt 100 år i år. Nås Hembygdsförening och Ingmarsspelen ger ut en bok som berättar om spelen och hur det hela började. I år ges spelen för 57 året i obruten följd.

Vi fortsätter att följa familjen Prag på Tobaksfabriken och möter lärarinnan Stina Falk som tjänstgjorde på Finnmarken, men lärde känna Selma Lagerlöf och kunde berätta för henne om Nås.

Kolla in efterlysningarna – kanske kan just du bidra – och vi tar tacksamt emot allt från bilder och färdiga artiklar till idéer. Presstopp för höstens nummer är 15 oktober.

*En lång, varm, solig och lagom regnig
sommar önskar redaktionen!*

Om du vill prenumerera på Nåsvargen kontaktar

du Pej (Per-Erik Jonth) och beställer. Du får tidningen i posten med inbetalningskort på 30 kr + porto till Nås Hembygdsförening.

Om du vill bli medlem i Nås Hembygdsförening

kontakta Marianne Flodin, tel. 0281-30524.

Om du vill hjälpa till med arbetet i föreningen

kontakta Bengt Ehnström, tel 0281-30148. Allt slags kunnande är välkommet!

*Den perfekta presenten till den som har
allt - gamla nummer av Nåsvargen.
Kontakta Pej*

Webb: nashembygd.se

Gunnar Tysks minnesfond

Utdrag ur stadgarna:

Fonden har bildats genom insamling från allmänheten med anledning av Gunnar Tysks bortgång 1976-01-14.

Ändamål: Avkastningen skall gå till ändamål som främjar hembygdkulturen i Nås.

Förvaltare: Fonden förvaltas av Nås Hembygdsförenings styrelse vilken har efter infordran av yttrande från en representant för Gunnar Tysks anförvanter besluta om till vem eller vad fondens avkastning skall gå.

Utdelning: Utdelningen sker när förvaltaren så bestämmer, dock högst en gång per år.

Kondoleansmottagare: Britt-Marie Wiklund, tel 0281-30198, Heden 28, 78053 Nås.

Kassör: Marie Paavalainen, tel 0281-30089, Stationsområdet 222, 780 53 Nås.

Postgiro: 4401600-4, Gunnar Tysks minnesfond.

Stålfarfars triumffärd 1951

I juli 1951 arrangerade Stockholmstidningen och Husqvarna Cykelfabrik ett cykellopp för amatörer på vanliga cyklar på sträckan Haparanda – Ystad. Det kallades Sverigeloppet och arrangerades tio gånger under perioden 1951-65

Loppet var naturligtvis i sig en begivenhet, vilket förstas var Stockholmstidningens och Husqvarnas avsikt med arrangemanet. Men mycket av publiciteten stals av en viss Gustaf Håkansson från Gantofta i Skåne. Han var född 1885 och alltså 66 år, åkare, religiös och långskäggig, det senare efter en dispyt med sin barberare. Han anmälde sig till loppet, men ansågs av arrangörerna vara för gammal – det var då det – och fick inte ställa upp! Han blev förnärad och beslöt sig för att sätta arrangörerna på plats. Han hade en lång historia bakom sig som långfärdscyklist och skulle komma att fortsätta den historien även i framtiden.

Han packade några få tillhörigheter, bl.a. en mörk cheviotkostym (!), och började med att cykla 160 mil från hemmet till Haparanda. Han startade sedan från Haparanda strax efter hurtbullarna – benämningen fanns egentligen inte på den tiden – och det visade sig snart att han kom att ligga före "huvudklungan".

Dom "riktiga" deltagarna i loppet hade förutbestämda dagsetapper och sov ut mellan etapperna. Håkansson knallade på så länge han tyckte det kändes bra, sen knackade han på någonstans och tog sig en lur på några timmar. På bröstet hade han en egentillverkad nummerlapp med siffran 0. Han blev snabbt uppmärksam av publik och press. Hedersepitetet "Stålfarfar" fick han enligt en uppgift av en flicka i Luleå, och det kom sedan att följa honom genom loppet och i framtida publik verksamhet. Andra källor hävdar att han redan tidigare under cyklistkarriären fått bära detta namn.

På Byxtorget med Matssons storstuga i bakgrunden. Läkare och filmfotograf oidentifierade. Maj Eriksson kranskulla.

Uppmärksamheten stegrades allt eftersom hans privata lopp före övriga cyklister knallade vidare genom Sverige. Folk strömmade till, det blev trafikstockningar och hurrarop och polisen fick rycka ut för att ordna trafiken och lotsa Stålfarfar genom städerna. Han fick också ett s.k. entourage med journalister, filmfotografer och frivillig servicepersonal som följeslagare. För att hämnas på arrangören Stockholmstidningen rapporterade han fortlöpande i Dagens Nyheter om sina bravader på riksvägarna 13 och 1. Stålfarfar låg hela tiden före sina "konkurrenter" och hade slagit dom med ett dygn när det var målgång i Ystad efter dryga sex dygn.

Uppmärksamheten blev som sagt enorm i hela landet. I Nås manifesterades evenemanget med ett ekipage, "Stålfarfars Triumftåg", uppsatt av inbyggarna i Elfsborg, i det årets karnevalståg i samband med Storängsfesten den 14 juli. Stålfarfar själv gestaltades av Sören Dahl, en inflyttad dansk akvarellmålare, som då bodde i en lägenhet i ena ändan på f.d. tobaksfabriken. Han var en flitig och begåvad konstnär och fångade många Nås miljöer i sina akvareller. Han är också mannen bakom Ingmarsspelsaffischen från ca 1960 – den första affischen ratades efter premiäråret. Han och hustrun Vera, som var polis i "Stålfarfars Triumftåg", flyttade senare till en lägenhet på tredje våningen i Nederborgs skola. Stålfarfar Dahls enda bagage var ett paket Wasa Knäckebröd och en nappflaska med mjölk. I entourage på ett lastbilsflak fanns filmfotograf från "SF", kranskulla, journalist, läkare och sjuksköterska och beundrande publik. Det gjordes nedslag längs vägen för diverse service och för filmning och intervjuer med Stålfarfar och åskådare. Jag deltog själv som Expressenjournalist, min syster Maj var kranskulla, Vera Dahls dotter var sjuksköterska och Alice

Jonth – initiativtagare tillsammans med Dahls - beundrande tant eller kanske Stålfarmor på flaket (se bilder!). Tyvärr kan jag inte peka ut personerna bakom läkare- och filmfotografsrollerna.

Sören Dahl avled 19.. och Vera flyttade till Gnesta. Stålfarfar Håkansson fortsatte cyklandet och trampade bl.a. 1959 de 650 milen till Jerusalem för att se de heliga platserna. Han var som nämnts djupt religiös, uppträdde i folkparkerna med andeliga sånger och satte publikrekord på Liseberg. Minns någon eller kan det beläggas på annat sätt att Stålfarfar Håkansson också uppträtt på Storänget?

Han blev 102 år gammal – hustrun Maria blev 105! Jerusalemstrampet och ”Stålfarfars Triumffärd” ger viss anknytning till Nås. Det finns minst en till: 1953 gjorde medlemmar ur Nås Hembygdkör en bussresa ”Vättern runt” och övernattade bl.a. i Vadstena, där herrarna inkvarterades i det gamla munkklostret, som blivit vandrarhem- Där fick vi som logementsgranne självaste Stålfarfar, ute på någon av sina ständiga cykelturer! Det blev några bilder och autofrafer.

Källor: Bl.a. Wikipedia, DN arkiv, bilder (foto Gunnar eller Gösta Tysk) från triumffärden i Nås med texter.

Festtåget anländer till Storänget med förridare, fanbärare och musik.
Till v. Marianne ?, till h. Lena Root

... NU ÄR AKUT ...

**HJULBÄCKS
BYGG HB.**
TEL. 0281-30172
070-3553349

**...OM DU INTE VILL SLÄPA
OMKRING MED EN GAMMAL
DYNGKÄRRA, TITTA IN TILL
OSS SÅ KAN VI RÄDDA DITT
ANSEENDE MED EN
KVALITETSSLÄPVAGN!**
Reservdelar till samtliga fabrikat.

**GLAD MIDSOMMAR
ÖNSKAR
BIL & MASKIN I
DALA-JÄRNA AB**
Tel. Dala-Järna 0281-595700

Kosläpp för 70 år sedan

Jag fick följa med farmor och farfar när det skulle buföra till Borgbua, och, som det sedan skulle visa sig, så var det sista gången de gjorde den färden. Vi startade från gården i Mellanborg, och jag fick sitta på hästvagnen, trillan, med det som skulle med till bua. Trillan drogs av farfars häst, och efter trillan var två kor bundna. Det gick inte fort för kossorna lunkade i sin egen takt och hästen måste anpassa sig efter deras gångtakt. Efter någon timme var vi framme vid prämen i Utanhed och farfar körde ut på den. Han ställde sig vid nosen på hästen och höll hästen lugn. Far och jag tror att det var Jons Erik som började dra i linan som gick över älven, och prämen gled ut på vattnet. Vi kom till ett fäste för timmerläns som linan satt i och den kroken lyftes av och flyttades från fören till efter prämen passerat. Så var vi över på "busia". Häst, vagn och kor gick av och fortsatte sin färd. När vi skulle passera järnvägsbanken då kom ett tåg så vi fick stanna. Efter en stund stannade vi vid grinden till hagen. Då började korna bli bråkiga – de kände igen sig. Far och farfar tog loss korna, och Jons Erik öppnade grinden. Så släpptes korna lösa. Det kosläppet var roligt tyckte jag. Korna skuttade in i hagen och försvann bland buskarna. Vi kom efter med häst och vagn och åkte fram till bustugan. Där väntade farmor med saft till mig, och de andra gjorde i ordning fjösen så att farmor skulle kunna ta in korna till kvällen och mjölka de glada korna.

Stängningen runt hagen var en gårdsgård, och alla grindar som då kallades "len" var stängda med hässjängar som kallades "Sklässlör". Fäboden var en riktig bua. Nu är alla buor fritidshus, och alla har glömt att det en gång var en typ av fritidshus/tjänstebostad för bönder med kor och fäbodkullor. Fäboden var nödvändig för att spara på det hö som växte hemma vid. Korna fick beta det som de hittade i skogen. De gick lösa i skogen eller så gick några från bustället ihop och så fick en pojke eller flicka följa med korna, "jätta", och se till att de kom hem till kvällen. Hittade hem gjorde korna oftast själva. För att ingen skulle buföra tidigare än grannen och få bättre bete i bua än grannen pålystes det i kyrkan när det var dags att buföra.

Det var en annan typ av kosläpp på den tiden. Ingen större publiktillströmning. Det var bara jag som såg det och de andra som var där tillhörde personalen.

Pej

...då vi kōmm in i bild'n
då våg en gammul
hästkraft assint...!!

Från plats
till plats
utan om-
lastning,
snabba
transporter!

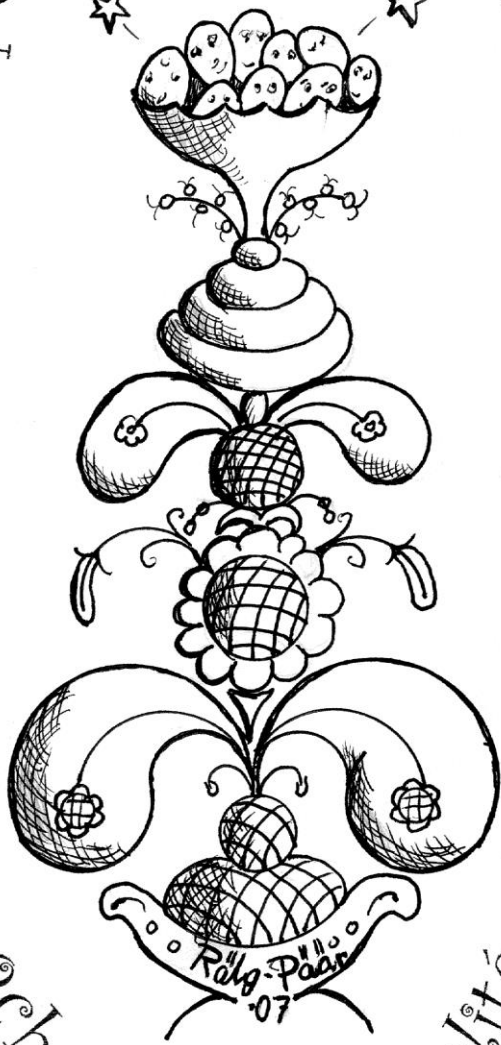
Hemmings Åkeri AB
PER & BÖRJE

Specialitet
Skogs- & Hustransporter

Storbyn 12
780 53 Nås

Tel + fax: 0281-300 90
Per mobil: 070-213 68 99
Börje mobil: 070-263 33 54
Mail: hemming.ab@xpress.se

...Potatisen med 200!

...och ögon för kvalité...

Bröderna Olérs AB.

Nederborg Nås.

Telefon 0281 - 30 261

HOKUS, POKUS!

ATT TROLLA BORT SAKER
ÄR EN KONST...

..ATT HITTA DEM ÄR
TEKNIK, VI HAR
DEN TEKNIKEN!!

Vi arbetar i huvudsak med
GPS-inmätning och dokumen-
tation ledningsnät.

Hagström

NÄRSJÖVÄGEN 2
78053 NÅS

MOB. 070-6208271

I Nås Finnmark 1878 – 1880

Av sedermera folkskollärarinnan Fröken Stina Falk, Främsbacka, Korsnäs. Hennes far var tydligtvis den lärare, som Selma Lagerlöf skildrat – och delvis omtolkat – i ”Jerusalem” (Olof Olsson Falk).

Af Nås skoloråd antogs jag hösten 1878 vid nyss fyllda 16 år som lärarinna vid västra finnmarkens västra skolrote. Lönen var 200 kronor. Skolan var flyttande på tre stationer. Som dessa voro långt aflägsna från hvarandra, var det sällsynt, att några barn deltog i undervisningen på mer än en station. När detta någon gång hände, måste dessa barn utrustas för minst en vecka och i händelse af svår väderlek för flera veckor. Den årliga lästiden utgjorde 24 veckor; alltså 8 veckor på hvarje station. Barnens ålder växlade mellan 7 och 15 år. Höstterminen började omkring den 8 à 10 okt. Följaktligen begaf jag mig i början av okt. åstad i sällskap med min fader, som var socknens folkskollärare, och det var i denna egenskap, han medföljde, ty på den tiden hörde till hans ålägganden att närvara såväl vid öppnandet som vid afslutningen af småskolorna.

Den by, där skolan skulle börja, hette Digerliden och var belägen $1\frac{3}{4}$ mil sydväst från kyrkan. Ungefär $\frac{1}{2}$ mil var landsväg, men sedan endast skogsväg och stundom rätt besvärlig sådan. Resan måste därför ske till fots och sakerna bäras. Om vintern, då mossar och sjöar voro tillfrusna, kunde man ibland få åka. – Digerliden utgjorde en dal, omgifven av höga berg på alla sidor, varför de där boende liknade den vid en gryta (”Digerligrytan”). I dalen funnos tre bondgårdar, hvilkas ägare voro rätt förmögna. På dalväggens södra sluttning bodde en torpare med sin stora familj. Torpet lydde under Lindesnäs bruk. Äfven han redde sig godt. Också hade de sträfvat värre. Det berättades, att hustrun under sommaren, medan hon slog och räfsade, plägade bära sitt yngsta barn, fastburet på ryggen. – Skolhus fanns ej inom denna skolrote, utan skolan inhystes turvis i gårdarna. Nu var det torparens tur att mottaga skolan. Till skolsal blef mig anvisad det rum, där alla familjemedlemmarna vistades om nätterna och

Smens Digerliden 1977.

äfven om dagarne, då de ej hade arbete ute. Rummet var mörkt, och eftersom *små* barn äfven funnos, var det i mitt tycke alldeles otjänligt till skolrum. Jag blef helt beklämd och bad min fader följa mig till en bondgård, hvars ägare var en gammal ungarl; skolan skulle således ej där behöfva störas af barnskrik. Denna gaf oss ock slutligen löfte med villkor, att någon annan körde dit ved. Familjen utgjordes af 4 personer; han, en syster samt dräng och piga. Han hade 3 rum, men blott ett var ombonadt och försett med eldstad. Skolan måste hållas i det rummet, och vad värre var: de förutnämnda 4 personerna och jag måste äfven använda det till sofrum. Då det var svår väderlek, stannande äfven några barn kvar. Allt detta var ju motbudande, men jag sökte se saken från deras synpunkt, och med stoiskt lugn fann jag mig i mitt öde.

Någon ordentlig klassindelning kunde af flere skäl ej komma i fråga. Under sommaren hade jag bevistat en 7 veckors seminariekurs i Nås, och där hade jag fått en liten inblick i nya metoder, bland annat ljudmetoden. Jag brann af längtan att få tillämpa den. Men jag hade blifvit lärd, att 6 veckor behöfdes till de förberedande öfningarna; i så fall hade jag 2 vveckor kvar för den egentliga läsningen. Jag insåg, att härvidlag måste metoder blifva bisaker, om lärjungarna skulle komma framåt och ej allt för mycket hindras af hvarandra. De hade ju läst mycket i hemmen, och jag försökte så mycket som möjligt fortsätta, hvad där påbörjats. Det stafvades, lästes och räknades värre. De större voro tacksamma att få stanna en stund på aftonen efter skolans slut

för att få undervisning i synnerhet i räkning, och jag var glad öfver deras villighet att lära. I allmänhet voro barnen snälla och flitiga samt föräldrarna tacksamma. Jag blef öfverallt omfattad med kärlek och gästvänlighet.

Så förflöt den ena dagen efter den andra, och terminen led mot sitt slut. Tre gånger besökte jag visst hemmet under denna termin. De lördagar, jag var hemma, börjades skolan kl. 6 och slöts kl. 9. Och så begaf jag mig åstad i sällskap med finnar, som skulle fram till kyrkan. O, huru jag hastade framåt! Hvad brydde jag mig om den långa och svåra vägen, när det bar mot hemmet! Så randades examensdagen, vid hvilken min far och många föräldrar voro närvarande. När examen var slut, reste vi hem. Värden skjutsade oss. Det var nu kallt och vintervägarne farbara. Under hemfärden blef min ena fot förfrusen. Det blef öppet sår, som t.o.m. af sakkunnig person ansågs farligt. Under hela julloftet, hvaråt jag så mycket gladt mig, måste jag sitta inne. Strax efter trettondedagen skulle skolan åter börja. Min fot var ännu ej så återställd, att ordentliga skor kunde användas. Dock måste jag iväg. Men huru komma dit? Ej kunde jag gå, och som det fallit mycket snö, så att vägarne till Finnmarken voro alldeles igenyrda, ville ingen skjutsa. Till sist fingo vi höra, att fjärdingsmannen skulle dit för att utkräfva resterande kommunalutskylder just samtidigt. Jag fick löfte att följa honom. Vi begåfvo oss åstad, och det gick ganska bra, fastän det var sträng köld och yrväder. I Flaten skulle skolan hållas halfva vårterminen. Strax norr om byn ligger den ½ mil långa Flatsjön, hvilken vi ock öfverfero.

Flaten är en ganska stor by. Där bodde sex hemmansägare, af hvilka blott en ej var förmögen. En af bondgårdarna ägdes af en änka, hvilkens tur det nu var, att mottaga skolan. Till familjen hörde äfven hennes svärmor, en 17-årig och en 3-årig samt en 7-årig dotter. Änkan sysslade mycket i ladugården, men kom hon in, var hon ganska bråkig, i synnerhet om någon främmande kom in. Detta gjorde hon i dumhet och ej af trots. Farmor var tystlåten, men hon hade en spinnrock, som dundrade så, att det var svårt att öfverrösta honom. Ibland surrade tvänne spinnrockar. Fastän änkan var rik, var hon mycket snål. Då hon skulle elda i ”järnkakelugnen”, räknade hon träna, och de skulle visst vara ett bestämt antal utan afseende på temperatur. Innanfönster funnos ej. För två fönster hängde hon vid sträng köld gamla täcken för att hindra dess inträngande. Det tredje, vid hvilket jag satt, var ofta betäckt af rimfrost. På alla andra ställen skurades hvarje lördag, hvilket verkställdes af mig, några af de större flickorna samt någon af familjen, men här fingo vi ej skura så ofta, emedan golfvet därigenom förstördes, påstod hon. Luften i detta rum, hvilket också utgjorde gemensamt sofrum, kan lättare tänkas än beskrivas. – På söndagsförmiddagarne samlades byfolket till skolrummet, och jag läste texten för dem ur Retzius' postilla samt kyrkobönerna. De hade bedt mig härom. Men så snart jag sagt Amen och vi sjungit en psalmvers, började gubbarna sin vana trogna, när de träffades, att språka om sina milor, kolpriserna vid de olika bruken, föret, Amerika m.m. Timmerdrifning och kolning voro deras viktigaste näringsgrenar.

Hemmet besökte jag två gånger under denna min vistelse i Flaten. Den ena resan blef mycket äventyrlig. På Flatsjön var så dålig väg, att snön gick upp till knäna nästan vid hvarje steg. På somliga ställen funnos inga spår efter människor. Då jag kommit genom Digerliden, blef det något bättre, och sedan jag passerat de s.k. torpbackarna, var vägen utmärkt. Ett stycke nedom dessa flöt en å, som hette Strandån. Många voro rädda att gå där utan sällskap, ty där måtte mycket märkvärdigt händt enligt flera berättelser af enfaldiga människor. En gosse från finnmarken påstod, att han där sett en hel brudskara, hvars deltagare han ock känt igen. Denna brudfärd fanns äfven till i verkligheten, men den hade passerat en helt annan väg. Någon hade sett liktåg där långsamt vandra fram, hvilket ej hade någon motsvarighet i verkligheten. Dock såg jag aldrig något onaturligt där, fastän jag gick där flere gånger utan sällskap t. o. m. i mörker. En gång då jag gick sommarvägen hem, hade en flicka gått ungefär 1/4 mil efter mig. Då hon kom fram till socknen, berättade hon, att hon vid ett ställe, som kallades Björnsågen, sett en björn. Detta trodde jag ej heller aldrig, ty skulle då ej jag också märkt något däraf? Men om så verkligen förhöll sig, var ju björnen riktigt snäll, som ej lät sig se af mig. – På söndag e.m. skjutsade mig en granne ungefär ½ mil på väg. På ena hemfärden hade jag ej observerat, att så många timmervägar ledde ungefär åt samma håll, som jag skulle gå. Jag gick därför vilse på återvägen. Jag gjorde försök än på den ena, än på den andra vägen men måste återvända, enär jag kom till endast okända ställen. Till sist blef jag dock viss om den rätta vägen, och glad och tacksam fortsatte jag nu min väg uppför de tvära torpbackarne. Det var alldeles mörkt, då jag kom fram till Digerliden, där jag stannade öfver natten. Kl. 5 följande morgon fortsattes promenaden, och i 9-tiden ankom jag till Flaten ganska trött. Kallt och smutsigt var det i stugan, och det kändes motbjudande att börja skolan. Jag längtade efter kvällen och hvilan.

Sedan jag varit i Flaten i åtta veckor, flyttade jag ¾ mil längre bort. Den gård, där skolan skulle hållas, hette Grönfallet och beboddes av en fattig änka med fem barn. Hennes man hade dött strax före min ditkomst. Här hade jag den bästa skollokal, jag dittills haft. Jag fick nämligen ett rum för mig själf. Visserligen skulle det utgöra både skolrum och sängkammare, men dock var ju detta storartadt, jämfördt med de förra ställena. Andra svårigheter mötte mig dock här. Den gamla svarta taflan hade gått sönder, och ingen ny blifvit anskaffad. Man lofvade att snart göra en. Men jag behöfde en strax. Och jag fann på råd. Det lilla bord, som stod i rummet, var försedt med svart skifva, och vid behof ställde jag det på sängen, så att skifvan kom i lodrät ställning, och så hade jag en svart tafla. Inga pulpeter funnos i början utan endast låga säten. Vid skrifningen måste barnen därför sitta i knäböjande ställning framför sätena.

På nyåret 1880 kom jag åter till Flaten. Då skulle den fattigaste bonden i byn härbärgera mig och skolan. Han hade många små barn samt blott ett litet rum, som var ganska osnyggt. Jag morskade till mig och sade: "Om jag ej får något annat rum, går jag hem igen." Nu är att märka, att en byggning i byn stod ledig och uppläts på det billiga villkor, att bonde i fråga höll ved, och detta var ganska lätt, enär han liksom nästan alla finnar hade sin skog inpå knutarne. Som han ej tycktes vilja gå mig till mötes, gick jag efter skolrådsledamoten, hvilken var ägare till den nämnda byggningen. Vi talade vänligt vid honom, ja, jag erbjöd honom t.o.m. betalning för körningen af ett lass ved. Men han sade, att han ej hade tid att köra. Då sade skolrådsledamoten, som visste, att mannen var lättskrämd: "Om du ej kör dit ved, skickar jag efter länsman!" Detta hjälpte, och dagen därpå körde han ved till det begärda stället, men i form av stora, råa stockar, hvilka jag och barnen i början fingo bearbeta, bäst vi kunde. Men han skämdes visst, och efter en liten tid kom han och högg äfven veden åt oss. Och så förgingo de åtta veckorna, och det blef åter tid att bryta upp. Jag flyttade då till Sigfridstorp, beläget ¼ mil närmare mitt hem än Digerliden.

Sigfridstorp med skolan och Knästen

Alltså hade jag blott 1½ mil till hemmet. Derför gick jag hem nästan hvarje lördags e.m. och stannade då hemma flera gånger till måndagsmorgnarna. I så fall måste jag stiga upp kl. 4 och skynda åstad. På denna plats fick jag ock ganska bra, enär jag om dagarne vanligen fick vara ensam med barnen. Rummet användes dessutom till sängkammare åt mig, mormor samt två af husets döttrar.

Den 1 maj hölls examen i närvaro av min far samt många föräldrar. Och så var min verksamhet i finnmarken slut. Under sommaren bestämdes, att jag på hösten skulle börja vid folkskoleseminariet i Falun.

KATRINAS GÅRD NÅS

Potatis, skog.

TELO281-30 102

Stina Falk och Selma Lagerlöf

Selma Lagerlöf samlade material från många källor inför författandet av sitt stora verk "Jerusalem". Som bekant besökte hon Nås och American Colony i Jerusalem där hon träffade utvandrarerna från Nås i sitt dagliga liv i kolonin. Hon lånade och läste brev från dem till släktingar och vänner i Nås, och hon intervjuade personer från Nås som hon kom i kontakt med i Falun. Bland dem var Fritz Prag, som varit verkmästare för Tobaksfabriken i Nås innan han flyttade till Falun och lärarinnan Stina Falk som utbildat sig vid seminariet i Falun och fått tjänst i Falu stad 1897. Stina var dotter till folkskolläraren, klockaren, organisten Olof Olsson Falk som stått modell för skolläraren i "Jerusalem", del 1.

Stina Falk hade, faktiskt, i en serie samtal berättat för Selma Lagerlöf om fadern, om de folksägnerna han hade samlat, om väckelserörelserna och de religiösa förhållandena i Nås under senare delen av 1800-talet. Stina hade lånat ut till Selma Lagerlöf "Minnen från finnmarkstid" som hon själv hade antecknat under 1890-talet. Hon hade även tagit med sig en "Mor Matsson" från Nås, troligen Liss Mats Matssons hustru Brita, som tillsammans med sina döttrar skulle ha anslutit sig till jerusalemsfararna men inte fick för kyrkoherden vägrade flyttningsbetyg och Liss Mats själv var starkt emot. Mor Matsson skulle ha berättat bland annat en sägen om att brudkronan i Nås skulle ha skänkts av troll i fäboden i Klackbua.

Men när Stina Falk började läsa det exemplar av "Jerusalem, del 1, som författarinnan skänkt med dedikationen: "Stina Falk. Med största tacksamhet från förf.", var hon ledsen och besviken. Vi vet från ett brev av 23 december 1901, nu på Kungl. Biblioteket, att Stina Falk hade skrivit ett argt brev till författarinnan efter att ha läst vad som skrivits i Mora Tidning fredagen innan. Ändå samlar hon sig, ursäktar sig på papper för sitt häftiga utbrott. Hadar Vessby skriver att hon "avlade visit hos författarinnan för att framföra sitt tack för boken. Genast då hon kommit yttrade Selma Lagerlöf: 'Jag har varit rädd att Fröken var ond'. Fröken Falk svarade: 'Int är jag ond, men jag är mycket upprörd, särskilt där jag läste kapitlet 'I Sion'."

Stina Falk var enligt en lärarinnekamrat "... en mycket duktig och pliktrogen lärarinna av den gamla stammen. Men som hon själv sade, hon kunde aldrig glömma en oförrätt – verklig eller inbillad, och det kom att förändra henne." Särskilt detta med faderns rykte grubblade hon över. Enligt August Grönberg, som skriver i Svensk Läraretidning Nr 49 år 1930 om "Modellen till skolläraren i Selma Lagerlöfs 'Jerusalem'. Ett 80-årsminne" brukade hon säga: "Det är inte nog med att folk ljög på honom. Nu ställde hans egen dotter till, så att det blev en ändå värre vrångbild av honom". August Grönberg berättar även om hur Stina Falk brukade ta fram sitt exemplar av boken, där marginalerna var "fullskrivna med etnografiska och andra felaktigheter som författarinnan gjort sig skyldig till." Hon brukade förklara att hon "gav mycket noggranna uppgifter om allt, och att hon och författarinnan kommit överens om att boken skulle kallas en kulturbild. Men, brukade hon säga, här står om päronträd på Ingmarsgården, fast sådana ej alls förekommit på denna trakt; och här talar hon om barn i gula koltar och gula hättor, alldeles som det var frågan om Leksand eller Gagnef; ... Här på s. 105 i del 1, låter hon folket använda den dräkt, som endast användes under högmässotjänst i kyrkan, även när de på söndag eftermiddag besöka missionshuset. Efter en stund brukade

hon så fråga om det skulle ha skadat diktens inre sanning, om sakuppgifterna varit riktiga".

Ändå, i ett brev från Falun den 19 juli 1910, nu på Kungl. biblioteket, där hon sänder till Selma Lagerlöf ett föredrag hon höll i mars detta år om nyttan av att skolbarn matar fåglar, är det tydligt att Stina Falk har ett ganska innerligt förhållande till Selma Lagerlöf. Enligt doktors råd eftersom hon har sömnproblem och behöver lugn och stillhet, så bygger hon i Falun "en stuga, som ska heta 'Solglim' och flytta in 15 augusti". Hon redogör för sina tomt- och fastighetsaffärer, tydligen hade hon tänkt ursprungligen låna pengar från Selma Lagerlöf, men det löste sig på annat sätt. År 1922 pensionerades Stina Falk. Tidvis hade hon varit sjuk--tjänstledig. Hon avled i Nås den 17 oktober 1927.

Skans Vicky Airey

(Om Stina Falks erfarenheter som lärare på Finnmarken för ca 140 år sedan kan du läsa om på annan plats i detta nummer av *Nåsvargen*.)

Grönbergs AB
VÄG · MARK · MASKIN

Ronny Grönbergs
073-054 14 35

Sveden 19
780 53 NÅS

gronbergs.se

Assint tobak....

Nås tobaksfabrik är besjungen i gånglåten Assint tobak*, som har bevarats tack vare att Carl Gudmundsson upptecknade melodin efter spelmannen Torn Erik i Åhl. Vid 10 års ålder hade Torn Erik hört den sjungas i vallskogen i Nås Finnmark. Ända dit förde nämligen åhlborna sina djur på somrarna.

Tobaksspinnaren och spelmannen Bramans Erik Eriksson vid "Fabritjen" brukade säga att man ska "vingla så man får in musik" på låtens enformiga långa toner. De här uthållna tonerna, de extra gångstegen, fann folkmusikupptecknaren Karl Sporr typiska för västerdalsmarscher. Sporr påpekar också att man inte gör starka accenter på fjärdedelarna utan att energin matas jämnt, "man släpper inte taget".

Jag skriver ut en extra vokal för varje extra gångsteg/fjärdedelsnot för att lättare känna in en stabil rytm, även om fjärdedelarna inte ska betonas! Där finns tid att pröva att "vingla på tonen".

*A-assint tobak, assint tobak, assi-int tobak ti pi-i-pa-a då-å.
A-assint tobak, assint tobak, assi-int tobak ti pi-i-pa-a då-å-å
Men når sôm vi kôm tã Nås fa-abrik, då få vi ju tobak sô mittji** vi vill a-a-a
Men når sôm vi kôm tã Nås fa-abrik, då få vi ju tobak sô mittji vi vill a-a.*

I dag kan vi glädjas åt att många fler av "tobaksspinnarns låtar" har tagits upp av nya generationer spelmän genom Tobaksspinnarstämman's försorg.

Margareta Jonth

*assint - alls ingen

mittji - mycket

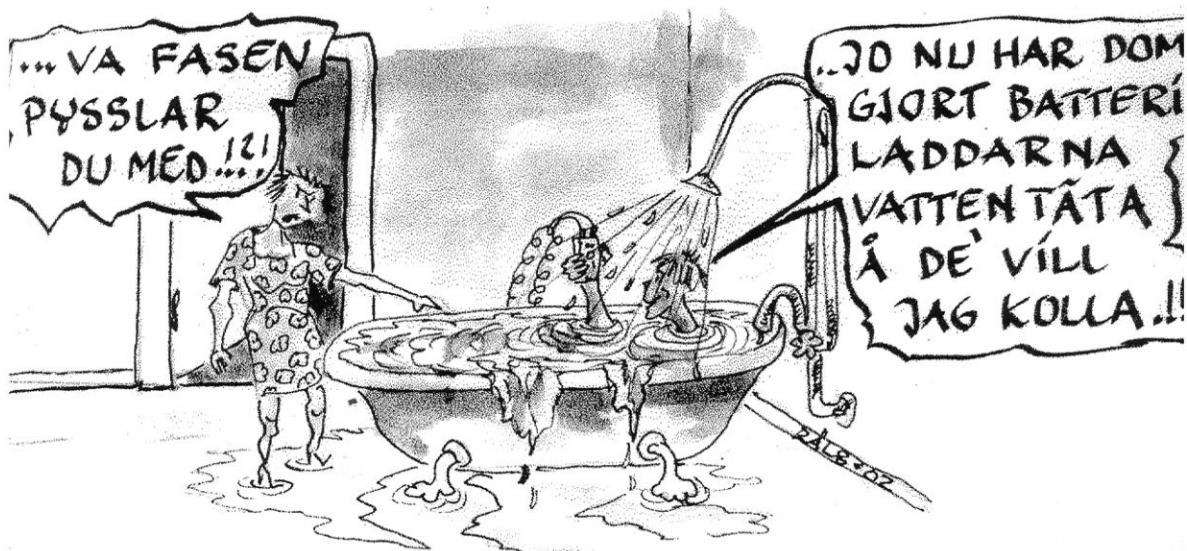
Nås tobaksfabrik och nåstobak är omskrivet i folkvisor och även av Dan Andersson; se hans Samlade skrifter 52 "... och röker, liksom jag, sin sura Nåstobak med det största lugn i världen. Vi befinna oss i en gammal snickarstuga på Mårdbergets södra slutning..."

Nåstobaken hade under 40 år också sin plats på Skansens Tobaksmuseum, numera omstöpt till Snus- och Tändsticksmuseum till följd av ny tobakslag.

POTATIS OCH PELLETS

JANNE 070-6975123 & ANN 070-6975663

VI UTVECKLAR OCH TILLVERKAR BATTERILADDARE FÖR
STÄDMASKINER OCH RULLSTOLAR.

TEL. 0281-30400
FAX. 0281-30666

 **Swede
electronics**

Nås Tobaksfabrik och familjen Prag

”Att gå ner i det förflutna genom minnets port eller med hjälp av för längesedan nedskrivna berättelser har för mig ofta skapat en närhet som upphäver tiden. Ett avlägset förgånget blir ett högst levande nu. Scenrum, som förändrats eller helt smulats sönder, står där plötsligt i ursprungligt skick. – döda människor rör sig åter på scenen, talar och handlar, skrattar och gråter – och jag ser och hör. Jag är dock väl medveten om att mitt minne kan vara en opålitlig vän, som påverkats av tidens gång och åsikters föränderlighet.”

Så skrev min tremänning Bengt Henningsson till mig för 30 år sedan vid ett tillfälle när vi gemensamt forskade om vår släkt. Nu är han borta sen många år, men bättre än så kan det inte sägas. Fakta om själva Tobaksfabriken, dess uppkomst och historia, åtar jag mig inte att skriva ner, det får andra göra. Men berätta litet om familjen som bodde och verkade där från 1860 och en tid framåt, det gör jag med glädje. Jag är över 80 år gammal, men har sen barnsben tänkt mycket på Nås. Varför det, undrar kanske någon. Jo, min farfar och farmor bodde ju där en gång och så här började det.

1939 Han tog mig i handen och ledde mig till älvkanten. Den breda, djupblå älven rann sakta framför oss där vi stod nedanför kyrkan i Nås. Det var så förtrollande vackert, och för mig som om hela världen liksom stannat upp. Titta, sa han, på sitt sjungande dalmål, i det lilla huset till vänster om det stora på andra sidan älven föddes jag en gång. Sen blev han tyst och jag kände handen darra till. Året var 1939 och jag var inte fem år fyllda, men minnet är så starkt att det fyller mig varje gång jag kommer till Nås. Vad som sen hände minns jag inte alls.

1947 var min far och jag åter i Nås. Älven var lika fascinerande, kyrkan lika lysande i solskenet och visst träffade vi några glada människor. Men inte minns jag vilka de var! Bara att de ibland pratade så att jag inte förstod allt vad de sa. Däremot kommer jag ihåg att vi vandrade på kyrkogården och att min far berättade både om sina morföräldrar och min farfars goda vänner som redan vilade i sina gravar. (Morföräldrarna var Wilhelm Jäde och Amalie Dolch som Gästgivar Marianne skrev om i Nåsvargen 2015:2). Jag är dotter till den Anders Prag, vars andra namn var Rudolf, och som blev den sista i släkten som föddes på tobaksfabriken i Nås (äldste son till Fritz). Jag kunde alltså kallas Eva, Anders dotter. Jag har varit i Nås oräkneliga gånger, men först år 2015 fick jag genom Gästgivar Marianne chansen att lära känna några av Er i Nås. Men det är en annan – helt fantastisk historia, som hon kan få berätta själv. Här kommer i stället små berättelser om några av medlemmarna i släkten Prag vilka levat på Tobaksfabriken i Nås.

1860 Han kom från Värmland i söder, med ett uppdrag att sköta Tobaksfabriken i Nås. Namnet var Anders Gustaf Pettersson och han är min farfars far. Jag vet bara lite om han första tid i socknen och ingenting om hur nåsborna mötte honom den gången. Men jag vet att han föddes i Karlstad 1826 av strävsamma föräldrar. Modern kom från Frödings Alster och fadern,

som kallades för ”Snål-Pelle”, var född i Västra Ämtervik. ”Snål-Pelle” står i längderna som timmerman – och gårdsägare. Det betydde att hans hustru kunde försörja sig och de tre efterlevande barnen genom att hyra ut bostäder i huset när ”Snål-Pelle” hastigt dog redan 1829. Som tur var lyckades man också senare rädda huset från att brinna ner vid den stora stadsbranden i Karlstad 1865.

Det berättas att gossen Anders Gustaf ofta klättrade på Hybelejens kvarn, det mäktiga tornet vid Klarälvens strand i Karlstad. Legen-den berättar om ett tillfälle då en cirkusdirektör fick syn på honom, tog tag i honom och drog hem honom till modern. Där sa direktören att han vill ha pojken med i sin cirkus. En så smidig och djärv pojke – det var något att satsa på! Men modern slog näven i bordet och svarade att det kommer då aldrig på fråga. I stället satte hon sin 12-årige son i lära hos Olséns tobaksfabrik i Karlstad! Där skötte han sig så bra att han fick möjligheter att vidareutbilda sig på olika ställen i Sverige och till slut blev han en av tobaksspinnarna, den mest kvalificerade arbetargruppen inom branschen. Vi vet att Anders Gustaf p.g.a. en TBC-skada hade nedsatt syn hela livet, men också att han läste mycket, båda prosa och poesi. Han hade en vacker sångröst, deltog i kvartettsång och spelade både tramporgel och luta, samt var en utmärkt dansör. Vilken kille! Anders Gustaf flyttade så småningom till fabriksör Olséns hus och där träffade han hushållsmamsellen Eva Andersdotter, dotter till soldaten Anders Bengtzing från norra delen av Grums socken. Tillsammans fick de 1857 en son, som fick namnet Anders Frithiof Pettersson. Han blev senare min farfar. Bakgrunden till följande har jag ingen kännedom om, men jag har alltid hyst den största högaktning för hur Anders Gustaf handlade.

Anders Gustafs barn: Stående: fr. v. Mattis, Fritz (Evas farfar), Gustaf och Anders Johan. Sittande: Alma och Teres. Bilden tagen ca 1883.

Sonen Anders Frithiof – min farfar och i fortsättningen kallad Fritz – blev mycket tidigt placerad hos en fosterfamilj i Karlstad. Modern tog alltså inte hand om sin son och Anders Gustafs stränga mor hjälpte inte heller till. Men Anders Gustaf ordnade så att Fritz fick komma till en fosterfamilj och att det skrevs ett viktigt dokument, som jag nu har i min ägo. Parterna kom bl. a. överens om underhåll och, att den dag Anders Gustaf skulle kunna ta hand om sin son själv, han hade rätt att hämta pojken. Hur många s.k. ”oäkta” barn hade i mitten på 1800-talet en far som tog på sig ansvaret på det sättet? All heder åt Anders Gustaf! Det var alltså denne man som kom till Nås 1860 för att sköta en tobaksfabrik där. Några pampar i Falun hade tagit ett beslut om att konkurrera ut Olsén och erbjudit Anders Gustaf Pettersson från Karlstad tjänsten som verkmästare i Nås.

”Det lilla huset till vänster” som jag skulle titta på 1939 fanns inte när Anders Gustaf kom till Nås 1860. Det är alltså byggt senare. Verkmästaren fick därför sin bostad i själva fabriksbyggnadens ena del. Ganska snart träffade han en ny Eva Andersdotter (Hon nämns i Svante Prags bok – Familjen Prag, utgiven 2015 – som ”finntorpdottern från Säfsnäs”). Han var 34 år och hon, anställd på Källeborg, var 20. De inleder ganska omgående ett förhållande och får en dotter. Denna gång gifter sig Anders Gustaf. Om detta äktenskap kan man läsa utförligt i Bengt Henningssons bok ”Tennsoldater och tobaksdoft”, utgiven år 2001 i Uppsala. Eva dog i juni 1875 – 35 år gammal – av livmoderhalscancer. Kvar i hemmet i Nås fanns då maken Anders Gustaf, styvsonen Fritz samt de fem egna barnen, av vilka det äldsta far fjorton och det yngsta i två år.

Den högra segelbåten tillhör Fritz – *Alida* 1.

1872 hade Fritz kommit till Nås. Han blev genast insatt i arbetet vid tobaksfabriken, vilket gjorde att Anders Gustaf, efter hustruns död, kunde flytta till Falun och lämna över ansvaret i Nås till sin äldsta son redan 1876. Från och med den flytten nämns Anders Gustaf mest med smeknamnet ”Gubben”. Det skulle visa sig vara ett alldeles förträffligt namn!

Eva Drysén

Flottbron med Schultzbergs slakteri och garveri t.v. och Nås tobaksfabrik t.h. Heden- och Malmstafolk i båtarna när Möckelind Anders gifte sig med Ljungens Anna 1893.

Mötet med Pragkullorna

Precis när Nåsvergens redaktion planerar att skriva om Tobaksfabriken så dyker två ättlingar till folket på Tobaksfabriken upp, nämligen ”Pragkullorna”, systrarna Eva Drysén och Lena Prag. Men hur kom det sig att de dök upp så lägligt?

En intressant artikel i Kvällsstunden

Om det inte hade varit så att min vän, journalisten, Lars Sönnergren hade skrivit en artikel i tidningen Kvällsstunden och om inte Eva hade fått den tidningen i prenumeration och om inte Eva hade tyckt att Lars artikel varit så bra att hon skrev ett brev till honom via tidningen, ja, då hade vi troligen missat Pragkullorna helt. Men allt det här hände och inledde vårt möte.

“NÅS”, utbrast Eva

Lars ringde Eva och mot slutet av samtalet avslöjade han lite i hemlighet att hans nästa artikel skulle handla om två systrar (Bibbi och jag) från Nås som varit i Jerusalem. “NÅS”, hade Eva utbrustit och började berätta om Tobaksfabriken och att hennes far var född i Nås. Lars ringer sen till mig och berättar om samtalet och säger att jag kan ju ringa henne om jag vill.

Tobaksspinnarstämman banar vägen

I vårt samtal berättade Eva mer om folket på Tobaksfabriken om “Gubben”, om sin far och om sin farfar, Fritz Prag och jag fick veta att det var Fritz som försett Selma Lagerlöf med berättelser om Jerusalemsfararna, däribland mina släktingar. Eva hade så starka känslor för Nås, hade så mycket intressant att berätta och hade också många frågor. Många samtal och många brev följde. När jag berättade att det varje sommar hölls en Tobaksspinnarstämma i Nås, så var det klart, ett besök i Nås började planeras. Och så förra sommaren fick vi under oförglömliga dagar stifta bekantskap och bli vänner med de charmiga och skärpta Pragkullorna som nu med sina berättelser gett och ger nytt liv åt Tobaksfabriken och folket där.

P.S. Vi har tur för i sommar gästar de oss och Nås igen! D.S.

Gästgivar Marianne Snöborgs

Ösbyös Ollås jäsbö, Sveden, Nås 1853.
Så berättar Hanses Jon Persson! den 5 April 1922. (E.L.)
Je va fur på sättä ära då Ösbyös Ollå jävt så, 1853 på vinträni.
Je mins då döm åkt frå körka hur döm spältä.
Då vi kam hem frå körka ita Ösbyös, då feck vi gå inni
nistugo, inna bolar ö sätt ös ö ätö, ö då va ä sō sprätt kallt
sō hä ångä tå matr.
Ö då feck vi lutfish ö jolöpläk sōm va kalasmat på ho
tia, ö välling ättär, ö sō va hä mjikt rögrö bärä på ho tia.
Sō jeck hä tre kärär, en däre hölt bol må brännvinsflasko
ö ga döm ti ett supglas döm sōm vill a.
Ö sō mins je då att bruqumän ö brua satt inni e hörn
däre bolar. Där addöm ett åklää fästä på vädja, ö ett pi
takä, ivir huvu ä döm.
Ö då döm a ätti, sō va hä sō brättöm tå ta ut bolar ö tå
dänsä, - då slar vi frisä mer, då vart hä värmt. -
Ö spålmän här stoq på bänkan inni vester ö sōnnär
hörna ö spältä.
Ö då je lest ä vår där sō då jeck je hem, ö sō vant je dit
nō mer.

Hembygdsmöten i Lindesnäs 1916 och 2016

I år firar den Sv. Hembygdsrörelsen 100 år och Hembygdsföreningarna i Nås och Lindesnäs firar jubileet med en gemensam festlighet på Midsommardagen den 25 juni, 2016 på Herrgården i Lindesnäs, dessutom firar Nås Hembygdsförening 60 år. En anledning till att jubileet firas i Lindesnäs är att en liknande festlighet genomfördes midsommardagen 1916 då man anordnade ett Hembygdsmöte för Lindesnäsbor från Domnarvet. Man kallade det även en hemvändardag som fick stor betydelse för de smeder som flyttat till Domnarvet efter nedläggningen av Lindesnäs Bruk år 1895.

Hembygdsmötet 1916

De utflyttade smederna från Lindesnäs började planera för en återförening i Lindesnäs och 1916 hölls Hembygdsmötet på midsommardagen vid herrgården. Bergslagens dåvarande disponent lovade alla som var knutna till Bergslaget fria resor till festplatsen. Ekonomiskt stöd kom från en annan lindesnäsare i försörjningsringen nämligen Oscar Johansson, grosshandlare från Stockholm, även kallad Lingonkungen. Ett minnesblad gavs ut med ett innehåll som anknöt till hembygden. Redaktörer var Oscar Berggren och Oscar Johansson. Ett gediget program gav dagen en lokal prägel:

PROGRAM VID HEMBYGDSFESTEN MIDSOMMARDAGEN 1916

1. Kl 11 – 12 Predikan av August Berggren och Nils Eriksson
2. Middagsrast
3. Den gamla måltidsklockan låter åter höra sina gamla, nästan glömda toner och kallar till samling kl . 2.
4. Gemensam sång: ”Hembygdssång”, texten återfinnes i ”Minnesbladet”.
5. Hälsningstal av Olof Halvarsson.
6. Sång och musik av Lindesnäs Ungdomsförening.
7. Hembygdstal, med deklamation av Oscar Berggrens dikt: ”I hembygden” av Johan Eklund.
8. Sång och musik av Ungdomsföreningen.
9. Historik över Lindesnäs, m.m. av L.V. Lindgren
10. Tal och anföranden av f.d. Lindesnäsbor
11. Avslutningstal av August Berggren.
12. En mötesdeltagare bjuder på kaffe. Härfter beses omgivningarna och en utflykt till Hafskinsbergets utsiktstorn företages.
Ev. ändringar av programmet förbehålles. I händelse av regn kommer den litterära delen av programmet att utföras i skolhuset
Omedelbart efter gudstjänstens slut i Nås kyrka söndagen den 25 juni, samlas f.d. elever till framlidne Folkskollärare Erik Olsson i Lindesnäs för att nedlägga en krans.
Minnestal hålles vid graven av forna elever.
Samling bör ske så mangrant som möjligt.

Minnesbladet innehöll dikter, och sånger som hyllade människorna, platserna och naturen i Lindesnäs. Historier berättas med anknytning till Lindesnäs by och en historieskrivning beskrev det svunna Lindesnäs. Under rubriken Käre läsare, gavs en orienterande rundtur i byn med beskrivning av gårdar, människor, platser och vattendrag m.m.

En då elvaårig pojke minns från festen,

”Jag fick följa far och mor på denna vallfärd till fars födelsebygd. Det var en upplevelse att få åka tåg från Domnarvet till Nås, min hittills längsta järnvägsresa och sedan hästdroska den backiga, slingriga och halvannan mil långa vägen till Lindesnäs. Jag trodde alla Nås sockens hästar och åkdon var samlade. Kanske tog allt överkligt stora proportioner i en elvaårings hjärna, men jag tyckte invasionen var fantastisk. Programmet var storslaget med många tal, sånger och musik. Jag såg människor skratta och gråta om vartannat och fann deras beteende underligt. Nu förstår jag bättre. Oförgätliga minnen från måhända en fattig men lycklig barn- och ungdomstid. Minnen från dans och älskog i Bruksparken, vid Önkvarn och Lindkvarnarna. Om allt detta och mycket mera talade man och fröjdades och rördes om vartannat vid minnena”.

Ett annat citat ur förvaltare G.W. Sundblads tal ger ett annat perspektiv på upplevelserna.

”Som detta är en minnesfest för envar, så ber jag som varande en av de äldsta på platsen att få säga några ord om gångna tiders förhållanden, samt om de äldre arbetarna på denna plats, till vilken jag anlände 1857 och började mitt arbete som brukselev. Vad Snögren beträffar så var han min läromästare i smidet, då jag i min ungdom om kvällarna mycket roades av att göra både en och två smältor efter varandra och trivdes gott på den tarvliga bänken vid kollåren mitt för Bruces härd. Jag minns Staffas Anders Andersson som skadade sig vid byggarbete så att hans ben måste amputeras. Arbetskaserterna var ganska goda bostäder. Jag minns Mjöbergs lilla fyrkantiga, nedfallna stuga. Barnen voro redan utflugna ur boet. Jag erinrar mig

Råbergskojan vid källan längre upp efter ån. Markstugan nedanför vattentornet där ungdomen hade danstillställningar, ”pusta” vid dammen och brukets brygg- och bagarstuga. Den bristfälliga Uddstugan, plats för förbönderna vid färdstället m.m. För mig som vid Lindesnäs haft denna långa tjänstetid, även sedan 1902 varje sommar haft glädjen att njuta av Lindesnäs härliga natur, dess vackra omgivningar av rik lövskog, reslig gran- och furuskog, blånande berg när och fjärran, glittrande vatten samt björkalléerna, planterade under min förvaltningstid, nu vackra och resliga, huru kär är ej denna plats för mig så väl som för eder. Detta ger mig anledning att citera skaldens ord:

Till flydda tider återgår
Min tanke än så gärna
Mig vinkar från förflutna år
Så mången vänlig stjärna.”

Lindesnäs och hembygdsmötet 2016

Sedan 1916 har Lindesnäs by genomgått stora förändringar. Den är en avfolkad by med endast en liten del bofasta kvar men med desto fler fritidsboende. Byn har också blivit internationell då olika nationaliteter flyttat in och bidrar till en kulturell förnyelse.

Byn är lika vacker nu som då med sina naturförhållanden. Bruket finns kvar i form av en ruin med tillhörande byggnader. Det gamla sädesmagasinet inrymmer nu Lindesnäs Bruksmuseum som med sina föremål ger en bild av näringarna i byn, järnbruk, skogsbruk, skola och vardagsliv i form av en arbetarbostad och affär. Dammen ligger glittrande omgiven av herrgården med den stora ladugården eller mer känd som danslogen. Campingen ligger välkött och fint placerad vid Uddstugan och badstället.

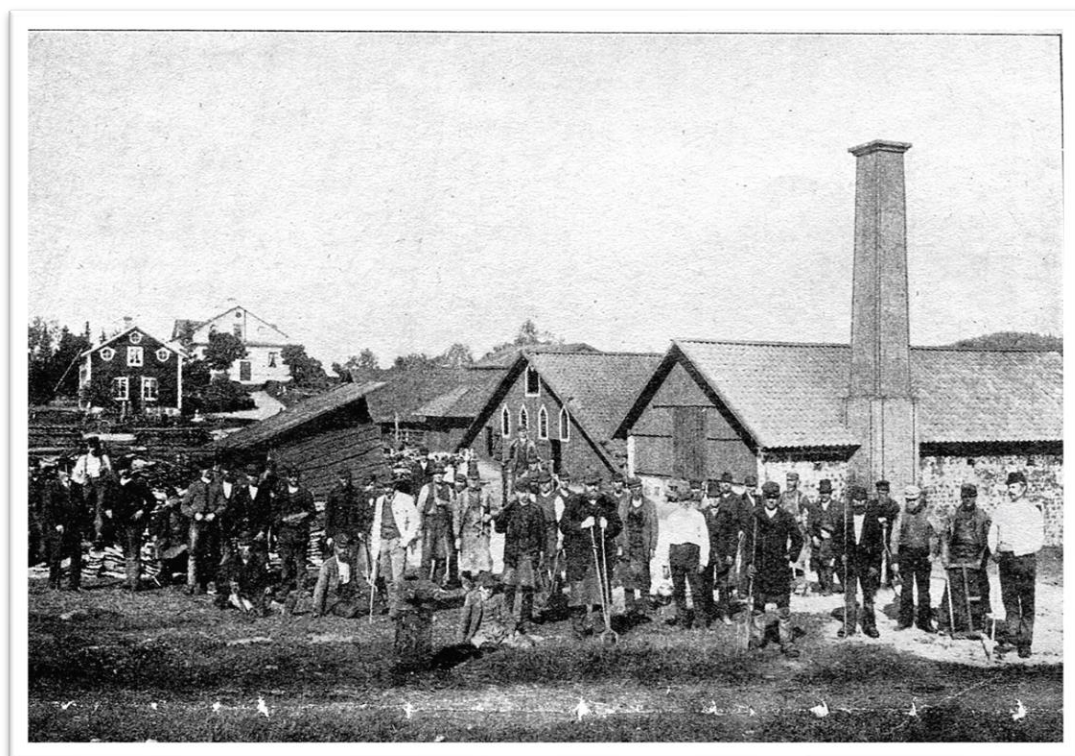
Följer man vägen upp mot sjön Grycken finns Naturstigen i ett skogsparti med sina stationer som visar skogsbrukets historia med gamla föremål utställda. En skogsarbetarby är ett trevligt utflyktsmål med grillplats. I byn finns de ursprungliga fastigheterna kvar som Knutesgården Starkgården och Bäckgården och bebos av ättlingar i vissa fall i rakt nedstigande led.

Föreningslivet inskränker sig till en idrottsförening *IF Frisk* och en nystartad Hembygdsförening *Lindesnäs Gemenskap*. Näringslivet representeras av *Lindesnäs Fritid och Nöje* med säte på herrgården, *Babsans Konst och Keramik* samt *Bageriet i Lindesnäs*. Med hembygdsföreningens tillkomst finns en vilja bland medlemmarna att skapa en större gemenskap i byn och därför ordnas arrangemang i anslutning till museet och naturstigen under sommarmånaderna.

Museet är öppet lördagar och söndagar juni – augusti. En Lindesnäsdag planeras för andra året i följd med aktiviteter för barn och vuxna. I år även med spelmansstämma som är ett samarrangemang med Nås Spelmanslag. Museet öppnar även upp för Konstrundan i Vansbro kommun. Den stora festligheten i år blir firandet av Sv. Hembygdsförbundets 100-årsjubileum på midsommardagen den 25 juni med plats på Herrgården. Tanken är att uppmärksamma hembygden på samma sätt som gjordes för 100 år sedan. Nås- och Lindesnäsbor är välkomna att fira sin bygd med tal, sång och dans kring midsommarstången. Se programmet på sista sidan.

Berit Halvarsson

Brukspersonalen 1890.

Nås Hembygdsförening 60 år

Den 21 april 1956 antogs slutgiltigt stadgarna för Nås Hembygdsgille. Arbetet organiserades i ett Hembygdsråd med högst 11 ledamöter valda på 4 år och fyra verkställande organ: Hembygdsnämnden, Hemslöjdsnämnden, Kulturnämnden och Folkmusiknämnden. Ordförande i Hembygdsrådet var Gunnar Tysk men de olika nämnderna leddes också av styrelser med ordförande, sekreterare och kassaförvaltare. Hembygdsnämnden ansvarade för hembygdsgården, Lisskvarngården, Hemslöjdsnämnden skulle verka för hemslöjdens vidmakthållande och utveckling, Kulturnämnden ansvarade för fornlämningar, byggnads- och andra kulturminnen samt bygdens natur och slutligen Folkmusiknämnden ansvarade för musik och folkdans. I början av 1980-talet omorganiserades föreningen och möjligen var det då den bytte namn till Nås Hembygdsförening. I dag utgör Nås Hemslöjdsförening, Nås spelmannslag och Föreningen Ingmarsspelen egna fristående föreningar.

Men det hade funnits en hembygdsrörelse i Nås långt innan Nås Hembygdsgille bildades. Av ett protokoll från 1958 framgår det att en hembygdsförening bildats den 18 juli 1948, samma dag som sockenfanan invigdes. Ännu tidigare fanns det något slags hembygdsrörelse. Man behöver bara tänka på Nåsvargen och Röda korsets Storängsfester på 1940-talet.

Tysk Gunnar på 50-årsdagen
den 27.2.1959.

För i år 40 år sedan gick Tysk Gunnar bort, den 14 januari 1976. Få torde ha haft så stor betydelse för hembygdsrörelsen på lokalplanet som han. Som eldsjäl och ordförande i Nås Hembygdsgille ända till sin bortgång var han Nås hembygdsrörelse ansikte utåt, och inåt betydde han mycket som samlande kraft. Därmed inte att förglömma de många ovärderliga insatser som gjordes av starka personligheter inom de olika verksamhetsområdena. Men Tysk Gunnar hade en annan sida som fortfarande har stor betydelse för Nås historia och för oss alla i Nås. Han var vår egen porträtt- och dokumentärfotograf. Säg den händelse eller större tillställning i Nås som inte dokumenterades av Tysk Gunnar! Nu finns hans arkiv hos Järna fotoklubb, omkring 3500 bilder. På sin hemsida har fotoklubben lagt ut en förteckning över samtliga dessa bilder – de äldsta från slutet av 1940-talet. Till Gunnars ära och minne bildades Gunnar Tysks minnesfond efter hans bortgång (se s. 2).

Nås Hemslöjdsförenings historia är skriven men vem vill skriva Nås Hembygdsgilles/Nås Hembygdsförenings historia?

Lilla Jan berättade för Jont Lars att de varit ute i skogen och plockat lingon och – vet du vad vi såg då? – Nej, sa Lars. – Hallon, svarade Jan.

– Det är en fin sommar när det är skönt att sitta i skuggan! sa Birger Lidström.

Nugos Per stod och försökte hugga sönder en björkstubbe till ved. Men stubben var vresig och vill inte bli ved. Eskils Erik hade sett hans vedermödor genom fönstret och sa: Du kan fur kôm in ô få en kupp kaffe. – Hä kan je fur, sa Nugos Per, dajen e i alla fall förstörd!

Halvôrs Kari som egentligen hette Israels Kari var på ett kalas med några frireligiösa från Järna. Kari satt bredvid en finare dam från Järna som vände sig till Kari och frågade: – Vilket samfund tillhör du? Kari satt tyst en stund sen svarade hon – Israels barn.

– Du ska mäst a tack, du, sa Tipers Lasse när han hade skrivit på en växel åt grannen.

Allt under samma tak

Butik med kvalitetsprodukter inom
Färg, tapeter, golv, kakel & klinkers

Vi utför även arbeten inom
Målning inom & utomhus
Tapetsering
Mattläggning
Slipning av golv & trappor
Plattsättning
Murning
Våtrumsarbeten

Kom ihåg rotavdraget

färg golv & inredning
Tel 0281-596040 Öppettider Mån-Fre 10:00-18:00 Lör 10:00-13:00

MÅLERIFÖRETAGARNA

SOL SOMMAR
SEMESTER...

NÅS SERVICECENTER
TEL. 0281-302 19

SE OCKSÅ VÅR MÖBELUTSTÄLLNING!

Ovädret Emmadagen

Till länstidningen skrives: Den 23 dennes på f.m. mörknade himmelen och ett ovädersmoln drog över Lindesnäs by och bruk samt Hagbodarne i Nås socken. Regnet störtade våldsamt ned uppblandadt med hagel så stora som hönsägg. En mängd fönster förstördes i Lindesnäs. Potatisblasten afläcktes, så att endast nakna stjälkarne stå kvar. Råg och havre jämnades så grundligt med jorden, som om en järnvält skulle körts öfver fälten. Personer, som vistats i Amerika och där bevittnat väldiga hagelskurar, säga sig dock aldrig sett något liknande. Ovädret hade kort varaktighet, men hann dock åstadkomma stor skada.

Från Lindesnäs i Nås skrives: Torsdagen den 23 d:s omkring kl. 10 f.m. drog öfver det numera tysta Lindesnäs en hagelskur af ovanlig beskaffenhet, bestående af isstycken till 5 à 6 cm längd, dels aflånga som spetskolor, dels runda och stora som små hönsägg. Ovädrets bredd var omkring ½ mil och dess verkningar förstörande. Potatis, råg-, korn- och hafreåkrar bokstafligen nedslogos, så att de måste uppskäras. Löf- och tallkvistar betäcka marken och vägarna, husväggarna se ut som om de varit bombarderade med småsten. Omkring 100 fönsterrutor krossades. Första påhalsningen gjorde ovädret vid den s.k. Odlingen, hvars vackra hafrefält piskades ned till marken. Så drog hagelskuren snedt öfver bruket och ned till Hagbodarna, där man endast genom ett besök kan göra sig en föreställning om dess förstörande framfart. Åskan slog ned i allén utan att göra någon skada. Södra delen af byn slapp undan med blotta förskräckelsen.

*

Den 23 juli var den dag Jerusalemsfararna lämnade Nås för färden till Det Heliga Landet. Ovädret, som beskrivs ovan, uppmärksammades av Selma Lagerlöf i *Jerusalem*, del 1. Hon känner uppenbarligen till att ett stort oväder bröt ut dagen för avfärden och det blir en detalj i hennes beskrivning av händelserna den dagen.

Gamle Hök Matts arbetade och arbetade. Han högg i på samma sätt, som då sonen hade varit liten och han strävade för att utvidga sin egendom.

Sorgen tog hårda tag med honom, men Hök Matts bröt upp allt tyngre och tyngre stenar, som han bar bort till gärdesgården.

En stund efter sedan tåget [av kärror och lastvagnar] var borta, utbröt ett svårt åskväder och ett starkt regn föll. Alla människor skyndade in under tak, och Hök Matts ämnade också söka skydd, men han besinnade sig och stannade ute. Han vågade inte lämna arbetet

**Hjulbäcks Ved o Flis
Entreprenad**

Tel 070-568 90 97

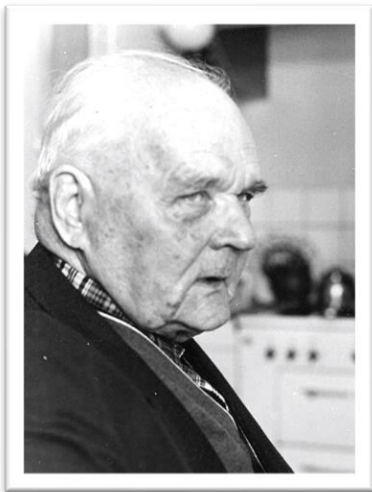
Vi på PROPELLERVAGEN 13 i
DALA-JÄRNA
FIXAR ALLA DINA BILBEKYMMER
T.EX. HJULINSTÄLLNINGAR,
FÄLJAR OCH DÄCK.
VI HAR ÄVEN TRÄDGÅRDSMASKINER.

Välkommen till
DÄCKTEAM
DITT LOKALA DÄCKPROFFS

0281-130 90

Propellervägen 13

Klas Lilja – en legendarisk historieberättare i Nås

Nås har och har haft många duktiga historieberättare – det är nog ingen överdrift att säga att det finns, eller åtminstone har funnits, en tradition i Nås att när man träffades skulle man berätta roliga historier. Ämnena kunde variera från personliga erfarenheter av något man själv upplevt eller handla om någon annan. Historierna är sällan elaka men vittnar om synnerligen god iakttagelseförmåga och snabbhet i tanken.

Klas Lilja får nog sägas vara en legendarisk utövare av genren. Han härstammade från Kärrmossfallet (Lamso) på Nås Finnmark, växte upp i byn Heden och bodde i Skansbacken med hustrun Immi till sin död, 19. Klas hade varit rallare ett tag, skogsarbetare och jägare vilket märks i en del av historierna. Han var också lite förtjust i alkoholhaltiga drycker vilket också historierna vittnar om och en inte alltför sällan sedd gäst på Hjärpholns pensionat. Det finns otaliga historier som härstammar från Klas – här följer några. Vi välkomnar fler.

Klas hade begett sig hemifrån på morgonen med förevändningen att han skulle till sjukstugan för någon åkomma. Tiden gick och ingen Klas kom så hustrun ringde till sjukstugan och frågade om de sett till honom och om det var något fel eftersom han dröjde så. Nej inte hade Klas syntts till var svaret hon fick. Så när han så småningom kom frågade hustrun oroligt:

- män Klas, hur e ä fatt, var a du viri? Je ringd tä dôktorn män dit ad du då int viri!
- män kära Immi, sa Klas, du vet fur att dôktorn a tystnadsplikt!

Länsman i Nås jagade hembrännare. Klas som misstänkte att något var i görningen hade hissat upp sin apparat i en stor gran. Länsman kom och ställde sina frågor och Klas kommenterade: ”Ja, nu jäll hä tä si öpp.” Hur det gick sen förtäljer inte historien.

Klas berättade om en lyckad harjakt. Han hade skjutit haren och tagit ur den, men när han skulle stoppa på sig kniven efteråt så var den borta. Nåja, tänkte Klas, inte mycket att göra åt det. Är den borta så är den. Ett år senare var han åter på harjakt, sköt en hare på samma plats som året innan. Ö då, sa Klas, kund je bärra sträck ut handa ô ta kniven för där satt an ti summu tuva sôm je satt an årä förut.

Klas var rallare i Östergötland och berättar att rallare stod högt i kurs där: Böndar kam tä tjörtja, ô ad mä sä sina körsvänner. Dôm gekk in i tjörtja ô satt sä där, män körsvennar gekk öpp på läktarn ô dit följd je mä. Berättar Klas och fortsatte: Körsvennar försvann bakôm ôrjelspälä ô je hörd hur hä klukkä frå flaskôr. Hä let sôm hä värsta ôrrspäl. Hä va e sô lita tjörtja mä bärra nôrä bänkraär. Prästn han dundrä på ôm svavelse ô hälveten, män där satt bondgubbar ô sôv. Prästn upptäkt hä ô då höjd an röstn ô sa: ”Ni däruppe på läktaren måste hålla tyst så att inte bönderna härnere vaknar.”...

Klas och Jont Lars, värd på Hjärpholn, och även han en högt uppskattad historieberättare.

Taxi i Nås

Tupp Mats Ersson hade häst och vagn som man kunde beställa för att möta vid tåget. Sönerna Tupp Erik Matsson och Tupp Mats hjälpte fadern och Erik skaffade så småningom bil som blev Nås första taxi.

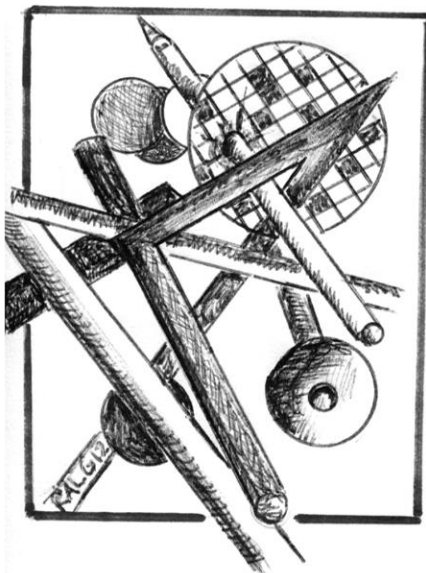
Så står det i en anteckning som kommit till Nåsvargen – nu vill vi gärna skriva mer om taxiverksamheten i Nås och efterlyser mera information. Vi minns ju att Tupp Greta körde taxi sedan Erik gått bort och visst hade väl Alex Lindholm taxirörelse? Men när var det och hur var det? Hör av dig till red.

Fler efterlysningar

Nåsvargen vill gärna få fler bilder och berättelser om **karnevalstågen i Nås**. Det är ju en spännande tradition som i vilket fall pågått sedan 1950-talet och vi vill gärna samla in så mycket bilder som möjligt. I dag är det ju enkelt att fotografera av bilder så den som vill låna ut dem får snabbt tillbaka dem.

Vi vill gärna få mer information om ”**uppfindingar**” gjorda i Nås. I höstens nummer av *Nåsvargen* kommer vi att skriva om **lastapparaten Effektiv** men du som minns någon uppfinding, har bilder, har använt någon ”apparat” eller känner någon uppfinnare, hör av dig!. Det finns mycket spännande att skriva om och värt att uppmärksamma innan det blir bortglömt.

Det finns massor med **roliga historier** från Nås i omlopp och några finns också inspelade på band. I varje nummer av *Nåsvargen* finns det alltid några, både nya och gamla. Men det skulle vara roligt att presentera några fler av de mer eller mindre legendariska historieberättarna – kanske med bilder också. Hör av dig till red.

Svetslego är en underleverantör av bearbetade och svetsade komponenter till verkstadsindustrin.

Vi är gärna med från konstruktionsstadiet och delar med oss av vår erfarenhet.

svetslego

Industrihuset Grönalid Vansbro Tel: 0281-75795
Hemsida: www.svetslego.se

Dala-Gripen & Dala-Fästet

- finns i gripande många modeller

- Entreprenad
- Sten/Sorterings
- Timmer & Risgripar 0,08-0,42 m²

sitRIGHT

— NUMMER ETT I SKOGEN —

Tel: 0281-300 30
Fax: 0281-59 51 07
www.sit-right.se

Nås Hembygdsförening. Som medlem stöder du programverksamheten, Lisskvarngården, de övriga museala byggnaderna och inte minst *Nåsvargen*. Medlemsavgiften är 100:- per år och sätts in på plusgiro 679917-5. Glöm inte skriva avsändare.

Kontaktperson: Marianne Flodin, tel. 0281-30524.

Nås Hemslöjdsförening driver hemslöjdsbutiken Nickusboa med allt som där finns inklusive material till nåsdräkten. De ordnar också kurser och arrangerar utställningar. Medlemsavgiften är 100:- kr per år. Anmäl dig till hemslöjdsföreningen antingen i Nickusboa eller maila info@nas.hemslojden.org eller ring 0281-30252.

Nås bygdegårdsförening. Som medlem bidrar du till att Bygdegården (Gamla skolan) finns kvar för föreningar, utställningar, bibliotek mm. Avgiften är 100:- per familj och år. Pensionärer 50:-. Insättes på plusgiro 170575-5. Kontaktperson om du vill hyra lokal Veronica Andersson, tel. 0281-30177.

Föreningen Ingmarsspelen. Bli medlem och stötta Ingmarsspelen. Avgiften är 100 kronor per år. Betala till bankgiro: 5976-5214. Skriv ditt namn, adress och medlemsavgift 2016.

<http://www.ingmarsspelen.se/>

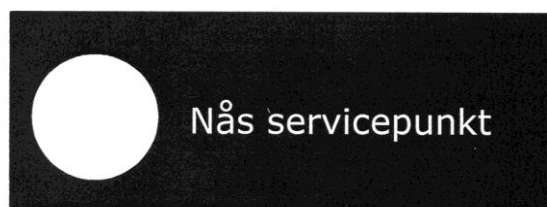
Nås sockenförening. Föreningen driver *Nås camping och stugor* vid Storänget och *Stugor på Finnmarken* för uthyrning. Ingen medlemsavgift. Kontaktpersoner: Thomas Bajer, tel. 0702019227 eller Bajer Curt, tel. 0281-595030

http://nas.se/Stugor_camping.html

Nås barnbibliotek finns på förskolan Varglyan där alla är välkomna att låna. Det går också bra att lämna tillbaka böcker som lånats i Järna eller Vansbro.

Bokutlåning finns på Bygdegården på tisdagar kl. 15-19. Där finns kopior av **hembygdstidningarna från 1916, 1940-talet och 1967 samt Nåsvargen.**

Bastun i Nås är öppen alla fredagar som är vardagar kl 1630–1930. Ta med egen handduk. Bastun finns i Idrottshallen.

Nås servicepunkt

Vi finns på Bygdegården

Öppettider

Tisdag: 15.00 – 18.00

Torsdag: 10.00 – 13.00

Telefon: 072-5895657

nas.servicepunkt@gmail.com

Nås servicepunkt hjälper bl. a. till med kontakter med myndigheter, bankärenden, ärenden på Internet, lokal turistinformation och mycket mer. Här finns också offentliga datorer till din hjälp.

Sommarprogram

Nås Hembygdsförening, Nås Hemslöjdsförening, Tobaksspinnarstämman, Ingmarsspelen, Lindsnäs Gemenskap

29/5 Försommar vid Vinbergets fäbodrar. Högklassig underhållning kl 15. Ev. tipspromenad. Servering av kolbullar, kaffe och dricka. Vägvisning från Lindsnäs vägen.

20/6 Midsommarfirande vid Lindsnäs herrgård i samarbete med Lindsnäs hembygdsförening. Vi firar 100-års jubileet av både hembygdsfesten i Lindsnäs och Sv. Hembygdsförbundet och att det är 60 år sedan Nås Hembygds-gille bildades. Kl. 13.00 musikunderhållning. Kl 14.00 majstångsresning, dans och lekar. Servering på Herrgården. Midsommardans på kvällen. Bruksmuseet öppet. <http://www.lindsnasherrgard.se/museum.html>

1/7 Berättarkväll i Slogboden vid Äskan, Lindsnäs, kl 19. Kaffe med bröd, enbärdricka. Ev. samäkning från Medborgarhuset kl 18.30.

1/7–4/7 Tobaksspinnarstämman. Se <http://www.tobaksspinnarstamman.se/> för kursutbud och detaljerat program.

1/7–5/7 Ingmarsspelen. För tider och biljetter se lokal press eller <http://www.ingmarsspelen.se/>.

1/7–5/7 Granna trådar i Nås : stickrosor, stickjäl och flerfärgsvirkning. Utställning av olika hantverkstekniker i gammal och ny design inspirerat av nåsdräkten. 1/7 förhandsvisning kl 15-18. 2/7 – 5/7 KL 12-18. Nås Bygdegård.

2/7 Invigning av utställningen Granna trådar i Nås med presentation av ny bok ”Folklig virkning, Nås socken Dalarna” kl. 12. Tobaksspinnarstämmans välkomstkonsert kl. 13. Nås Bygdegård.

2/7 Ingmarsspelskonsert i Nås kyrka kl. 19.00.

3/7 Folkmusikkonsert i Nås kyrka kl. 18.00. Arr. Tobaksspinnarstämman.

4/7 Uppspel, dans, skivsläpp mm. Kl. 18.00. Ordenshuset och Kjällegården. Arr. Tobaksspinnarstämman.

9/7 Göromålsdag på Lisskvarngården kl. 12 – 16. Diverse hantverk såsom linberedning visas. Från kl 13 serveras glödstekt sill, potatis, tunnbröd, drycker.

30/7 Slätterdag vid Lisskvarngården kl. 15. Vandring med Bengt Ehnström, slätter med hästar, lieslätter, höhässjning. Servering. Samarr. med Naturskyddsföreningen.

3/8 Allsångskväll på Lisskvarngården kl. 18.30 med Östen Lissjanis. Inomhus vid regn. Servering.

4/8 Natt vid Näsen kl. 22–. En kväll ägnad fäbodarnas musik. Arr. Tobaksspinnarstämman.

25/9 Äpplets dag på Dåppgården i Skansbacken kl 12-16. Härdiga äpplen för Nås klimat: rådgivning, provsmakning, odling. Bengt Ehnström om insekter som gillar äpplen. (OM det blir äpplen i år! Annars inställt!)

Lisskvarngården visas efter överenskommelse per tel: 0281-30148 eller 070-7943856, 20 juni – 3 aug, kl. 1400-1800, eller efter överenskommelse. Serveringen öppen.

Evenemangen kungörs på anslagstavlor i Nås med omnejd och annonseras i lokalbladet.

Hembygdsföreningen Lindsnäs Gemenskap har ett omfattande sommarprogram på sin hemsida <http://www.lindsnasherrgard.se/museum.html>

Se även www.nashembygd.se